

A személypercepció

Prof. Dr. Csepeli György

2021. 02. 22.

Evolúció

- Evolúciós követelmény a másik adekvát megértése
- Idegen/ismerős megkülönböztetés
- Félreértés- korrekció
- Empátia (jótett-rossztett esetében egyaránt)

Az idegenség

- Ontológiai idegenség („hátborzongató idegenség” egyedüllét)
- Fenomenológiai idegenség („A másik elme” problémája)
- Ismerősség megkonstruálása

A személyészlelés fázisai

- Ontológiai fázis (van-e egyáltalán)
- Személyként való elismerés (Jelenlét)
- A személyi ágens észlelése (attribúció)
- Személyiség-észlelés (a bennünk élő HR-es)
- Érzelmi jelentés (erre gép nem alkalmas)

Ontológiai fázis

- De oly kérdéses alakban jelensz meg,
Hogy szólnom kell veled. Idézlek, Hamlet,
Király, atyám, fejedelmi dán: felelj!
Ne hagyj tudatlanságban szétrepednem,
Ó, mondd, miért hogy szentelt csontjaid
Elszaggaták viaszpólyaikat?
Miért hogy a sír, melybe csöndesen
Láttunk betéve, megnyitá nehéz
Márvány inyét, hogy így kivessen újra?
Szólj, mit jelent ez, hogy te, holt tetem,
Egész acélban így feljársz a hold
Fakó fényére, borzasztván az éjt?

Személy-nem személy

Inger

nem személy

személy

személy

nem személy

Észlelés

személy (antropomorfizáció)

nem személy (dezantropomorfizáció)

személy

nem személy

Pygmalion

Antropomorfizáció

- Pygmalion hatás
- Projekció
- Fetisizmus
- Pets
- Bálványimádás
- Robotok

Hajléktalanok

Őrültek

Dezantropomorfizáció

- Non person (Gofman)
- Rabszolgák, barbárok az ókorban
- Elmebetegek
- Stigmatizáltak/kirekesztettek
- Gondnokság alá helyezettek

A személy és a nem személy

Személy

- Jelenlét
- Élet
- Értékelés
- Interaktivitás
- Bizonytalanság
- Szándék (Attribúció)
empíria
- Elfogultság
- Narrativitás

Nem személy

- Ottlét
- Élettelen
- Kíváncsiság
- Egyoldalú aktivitás
- Bizonyosság
- Mechanika-Biológia
- Elfogulatlanság
- Időtlenség

Turing teszt

- Egy ember ül egy szobában
- Két partnerrel beszélget
- Rá kell jönnie az embernek, melyik partner ember, melyik Mi
- Ha nem jön rá ez ember, a gép átment a teszten
- Cleverbot
- (Turing, A.1950. Computing Machinery and Intelligence.Mind LIX. (236) 433-460

Szabadság

Mikor ítéljük úgy, hogy a cselekvő mint **személy** cselekszik, saját akaratából, s nem külső (vagy belső) kényszerek hatására?

1. ha nem azt teszi, amit mások hasonló helyzetben (elütés a konszenzustól)

2. Ha különböző helyzetekben ugyanazt teszi (konzisztencia)

3. Ha tehetne mást is, de mégsem teszi (opció)

A személyiség mint Gestalt

- Test (arc, szem, száj, alkat, kéz, láb)
- Lelki tulajdonságok
- Személyiség
- Tulajdonság-készlet
- Implicit személyiségelmélet

Emberismeret

- A másik elme
- A másik mint hipotézis
- Félreértés- megértés
- Megerősítés-Csalódás
- Követés (a másik változása)

Honnan tudjuk, hogy tetszünk a másoknak?

- Pozitív visszacsatolás (nevetés a vicceinken)
- Mosolygás
- Nézés
- Közeledés
- Érintés
- Szolgálatkészség
- Kommunikációs gyakoriság
- Hasonlóság kihangsúlyozása

Konstrukció-Projekció

- „Általam vagy, mert meg én láttalak
- S régen nem vagy, mert már régen nem látalak”
- A vágy (szerelem, barátság, rokonszenv)
- Az irtózás (gyűlölet, félelem, ellenszenv)

A borderline személyiség (projekciós csapda)

A tetszés tettetése

- Megnyerő, intelligens, figyelmes, ragaszkodó
- Fokról-fokra hatalmába kerít
- Kontrolláll
- Kisajátít
- Ő áll a középpontban, nem Te
- Hazudik (anti Grice maximák)
- Mindig neki van igaza
- Állandó bizonytalanságban tart

Felismerés támpontjai

- (Vagy túl sokat, vagy túl keveset beszél
- Homályosan kétértelműen fogalmaz
- Irreleváns dolgokat hord össze
- Tudva-tudva mond nem igazat)

Asch kísérlete: sorrendiség

- A (értelmes, szorgalmas, impulzív, kritikus, makacs, irigy)
- B (irigy, makacs, kritikus, impulzív, szorgalmas, értelmes)
- A= vannak hibái, de egészében derék ember
- B= súlyos fogyatékoságai vannak, hiába vannak jótulajdonságai

Centralitás kisugárzása

X.Y. kedves ember (warm)

X. Y. hidegszívű ember (cold)

Warm vs. Cold

• Nagylelkű	91 %	8 %
• Okos	65 %	25 %
• Boldog	90 %	34 %
• Jó humorérzékű	77 %	13 %
• Jó természetű	94 %	14 %
• Társas	91 %	38 %
• Népszerű	84 %	28 %
• Jelentős	88 %	99 %
• Emberséges	86 %	31 %
• Jóképű	77 %	69 %
• Állhatatos	100 %	97 %
• Komoly	100 %	99 %
• Visszahúzódó	77 %	89 %
• Jószívű	69 %	18 %
• Fantáziadús	51 %	19 %
• Erős	98 %	95 %
• Becsületes	98 %	95 %

- (Asch, S. 1965. Social Psychology. Prentice Hall. Engl.Cliffs. 209.o.)

Holdudvar hatás

- Egy-egy centrális tulajdonság kihatása a személyről alkotott benyomás egészére (a kognitív egyensúly elvének érvényesülése)
- Manipulációs eszköz
- Pl. Családszerető – adócsaló
- Jótékonykodó – erőszakos
- Rágalmazás (feleségverő)

Professzionális személymegismerés

- Személyiségtesztek
- Személyzeti munka (HR)
- Fejvadászok
- Igazságügyi szakértő (beszámíthatóság)
- Pedagógiai munka

Személyiség megismerése-Arc percepció és diagnosztika

A Szondi teszt működési elve

Egy kóros lélek vonásai megjelennek az arcon, aminek látványa meghatározza a személy rokonszenvi /ellenszenvi választását. A választás alapján következtéseket lehet levonni a személy személyiségére.

A teszt által mért személyiség dimenziók

- Szexuális ösztönzavarok
 - (h: szerelem)
 - (s:szadizmus-mazochizmus)
- Epilepszia-hisztéria (e: durva indulatok)
 - (hy: finomabb érzelmek)
- Schizofrénia (k: anyagi Én)
 - (p: szellemi Én)
- Depresszió-mánia (d: keresés, ragaszkodás)
 - (m:kapaszkodás, leválás)

Tipológia

- Meghatározhatatlanok
- Meghatározók
- Meghatározottak

Személyiség-diagnosztika és Big Data

- Facebook- Személyiség teszt
- Big Five: nyíltság, harciasság, extraverzió, barátságosság, érzelmi stabilitás
- Felhasználók személyiség diagnózisa - beazonosítása
- Üzenetküldés

A portré tekintete

A portré tekintete

- Előzetes tudás (tudáskészlet)
- Kommunikáció az időn át
- Karaktervonások/Individualitás
- Narrativitás
- „Változtasd meg élted”

Ex-pozíció

- Kontroll műfaj: halotti maszk
- Önarckép és más arcképe
- A „belső” külsővé tétele
- A referenciális azonosság paradoxona (a kortársak számára fontos, az utókor számára nem fontos)
- Beszéd szó nélkül/metakommunikativitás
- A „szem” mint „tekintet”
- A portré aktivitása (a kép mint tárgy passzív)

A szépség érzékisége

- „...a látás a legélesebb a testen át érkező érzékeléseink közül. Az értelmet ugyan nem látjuk vele –rettenetes vágyat is keltene, ha ilyen világos kép jutna róla szemünkbe-sem a többi, szerelmünkre méltó létezőt, most egyedül a szépségnek jutott osztályrészül, hogy a leginkább szembetűnő és a leginkább szeretetre méltó legyen” (Phaidrosz. 250)

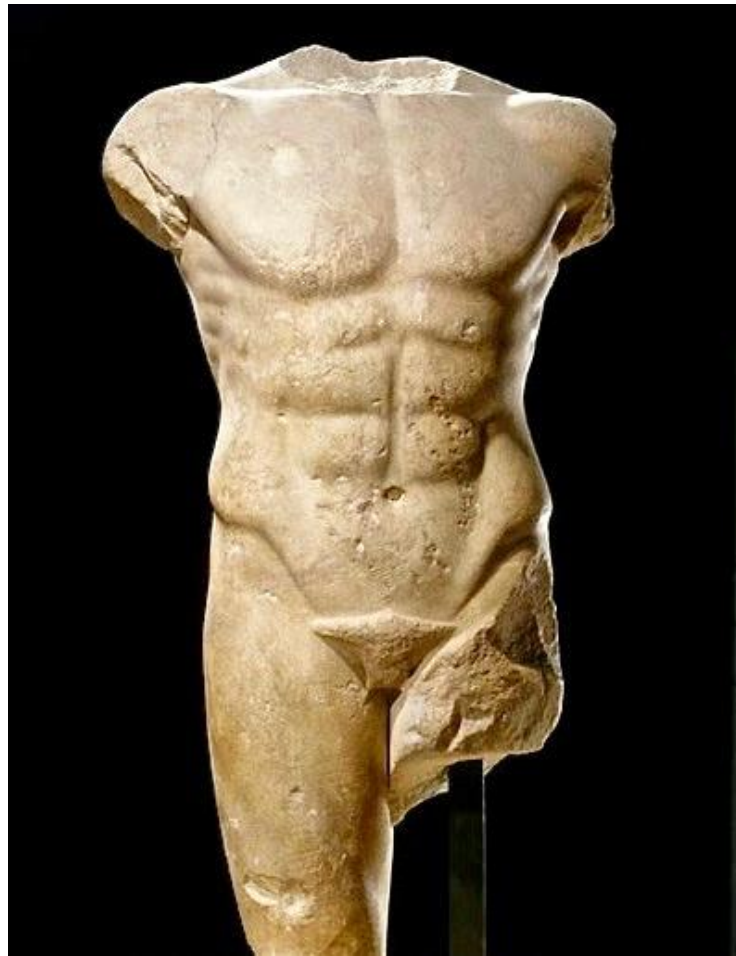
Rútság

- Az idő műve (pusztulás, romlás, öregedés)
- A szokatlan, az idegen, az ismeretlen
- Aránytalanság, ormótlanság, mértéktelenség
- Az ördög
- A szörny
- A boszorkány
- A rém
- Az erkölcsi szörny

A rém

A csonka tökély

A csonka tökély

Sex appeal

- Testszag
- Hang
- Arc
- Testalkat
- Érintés-csók
- Appel: felszólítás kiegészítésre (projekció)

Bűnbak

- Személyi okság eltúlzása
- Önvédelem, felelősség áthárítás
- Tett-személy kongruencia (rossz ember-rossztett, jó ember- jótett)